

મદલસા સોત્રમ

૨૩૨૫૨

1926 6-8-1926

Res No 25-3
તત્સલ

મદલસા સોત્રમ ।

પદચ્છેદ, અન્વયાર્થ, ભાવાર્થ સહિત ॥

લખક તથા પ્રકાશક.—

પંડિત હયારામ ખરાડિ શર્મા મહોપાધ્યાય.

કચ્છ દેશલપુર નિવાસી.

૬ વૃક્ષસીદ્ધાંત સુરજના શાળામાં,

વડગાદી—મુંબઈ નં. ૩.

મુદ્રક:—ગિરિભારાંકર ભગવાનજી બેરી.

બેરી આર્ટ પ્રીટીંગ પ્રેસ,

૭૭-૭૯, બજારગેઠ રસ્તો, કોલ મુંબઈ.

[તૃતીયાવૃત્તિ]

સંવત ૧૯૮૨.

[પ્રત ૩૦૦.

કીંમત બે આના.

ભારતવર્ષની પ્રાચીન જાતિસુકેને ગૌરવશાળી
ઐતિહાસિક ગ્રંથ:—

રઘુવંશી રતનાકર

અથવા આદર્શ ઇતિહાસ.

કિંમત:— { શ્રીમાન સદ્ગૃહસ્થો માટે—રૂપિયા પાંચ. } પોસ્ટેજ
સાધારણ જનતા માટે—રૂપિયા ત્રણ. } "ગુદું"

ભજન સુધારસ.

વેદાંત વિષયક પદાથી ભરપૂર.

કિંમત રૂપિયા એક. પોસ્ટેજ ગુદું.

તત્ત્વપરી વેદાન્તના ઉપદેશથી ભરપૂર.

મદાલસાસ્તોત્ર સટીક

કિંમત બે આના.

આ પુસ્તકો નીચેને ઠેકાણેથી મળશે:—

- (૧) પંડિત દયારામ ખરાડી શર્મા મહોપાધ્યાય,
ડૉ. તુલસીદાસ સૂરજના માળામાં, વડગાદી; મુંબઈ નં. ૩.
- (૨) જોશી વાઘજી ખરાડી ગંગાધર શર્મા,
પોસ્ટ નમત્રાણથી દેશલપુર—કચ્છ.
- (૩) પંડિત નારાયણ મૂલજી બુકસેલર,
ડૉ. કાલ્યાદેવી રોડ—મુંબઈ નં. ૨.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૧૫૧ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ઝઘાલરાત્રી રત્નોત્તરં

વિષય ૫૨:૪૬૭

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ ૧૩૧૪૯
ગુજરાતી કૌપીરાઈ-સંગ્રહ

મદાલસાસ્તોત્ર વિષયક સંક્ષિપ્ત કથા.

૧. માકે 'રૂપ પુરાણનાં એક ઉપાખ્યાનમાં લખવામાં આવ્યું' છે તદનુસાર 'ઋતુધ્વજ' નામક એક પુણ્યશાળી રાજાને 'મદાલસા' નામનાં રાણી પ્રાપ્ત થયાં હતાં, જે મદાલસા રાણી પૂર્વ જન્મના ઉત્તમ સંસ્કારના યોગે તેમજ તે સમયના શુભ સાધન સંપત્તિરૂપ પુરુષાર્થના યોગે કુમારિકાવસ્થામાંજ તત્ત્વજ્ઞાનને સંપાદન કરી શક્યાં હતાં.

એ રાણીએ પરણતી વખતે પોતાના પતિ-ઋતુધ્વજ રાજા-પસેથી એવું વચન લીધું હતું કે:—“મહારાં જે સંતાનો થાય તેમના જીવનનો ઉદ્દેશ-મહારી કચ્છા અનુસાર-જે હું નક્કી કરું તેમાં આપે દરમિયાનગિરિ કરવી નહિ. અર્થાત્ તેમની જીવન સ્થિતિ વિષયક સુધારણા હું કરું તેમાં આપે વિઘ્નભૂત થવું નહિ.”

એ પ્રમાણે માગેહું વચન પાળવા રાજાએ કચ્છલ કચું હતું, તે પછી તે રાજા-ઋતુધ્વજની સાથે મદાલસાનાં લગ્ન થયાં હતાં.

લગ્ન થયા બાદ રાજા ઋતુધ્વજથી મદાલસા રાણીને અનુક્રમે સાત પુત્રો થયા હતા,

મહાલસા રાણીના મૂલથી એવો દ્રઢ વિચાર હતો કે:—
મહારા ઉદરમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા જીવો ફરીથી જન્મ મરણ
રૂપી સંસાર સાગરમાં ન ભટકે તે સાફ તેમને તત્ત્વજ્ઞાનનો
ઉપદેશ આપવો.

એવી શુભેચ્છાથી પ્રત્યેક પુત્રને તેના જન્મ પછી તેમજ
બાલ્ય અવસ્થાથીજ આરંભીને મહાલસા રાણીએ તેમનાં
વાસ્તવિક કિંમ્વા પારમાર્થિક સ્વરૂપનું જ્ઞાન આપવાની સાથેજ
સંસારની અનેકવિધ દુઃખરૂપતા સમજાવી હતી, અને પોતાનાં
સ્વરૂપનું જ્ઞાન જૂલીને પ્રાણીઓ દેહાભિમાનમાં તેમજ
સાંસારિક ઇતર પદાર્થોમાં કેવી રીતે ખંધાઇ જાય છે તે
ઉત્તમ રીતે સમજાવ્યું હતું.

તે આ-મહાલસાસ્તોત્રમાં પ્રસિદ્ધ છે, અને એ સ્તોત્રને
મહાલસાનાં હાલરડાં તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. એ
સ્તોત્ર ઉપરાંતની-ઋતુવંજ અને મહાલસા, તેમજ મહાલસા
અને તેમના પુત્રોની સંવાદરૂપ વિસ્તૃત કથા માર્કેન્ડેય
પુરાણમાં છે.

“મહાલસા ચંપુ” માં એ સ્વરૂપે જો કે એમની
કથા નથી. તેમ છતાં એમાં દાંપત્યપ્રેમની પરાકાષ્ઠા તેમજ
બળના રાશિ-મહારાજ કુમાર ઋતુવંજની હિંચા પ્રકારની
યોગ્યતા તેમજ મહાલસાની અદ્ભૂત પતિભક્તિ અને એ
દાંપતિની અત્યાવસ્થામાં ત્યાગવૃત્તિ ઇત્યાદિનું-ભાવપૂર્ણ-
ઉત્તમ પ્રકારે વર્ણન થયેલું છે.

અથ મદાલસાસ્તોત્રમ્ ।

— ❀ ❀ ❀ —

શુદ્ધોઽસિ બુદ્ધોઽસિ નિરંજનોઽસિ
સંસારમાય પરિવર્જિતોઽસિ ॥

સંસારસ્વપ્નં ત્યજ મોહનિદ્રાં

† મદાલસાવાક્યમુવાચ પુત્રમ્ ॥ ૧ ॥

પદચ્છેદઃ—^૧શુદ્ધઃ, ^૨અસિ, ^૩બુદ્ધઃ, ^૪અસિ, ^૫નિરં-
જનઃ, ^૬અસિ, ^૭સંસારમાયાપરિવર્જિતઃ, ^૮અસિ,
^૯સંસારસ્વપ્નં, ^{૧૦}ત્યજ, ^{૧૧}મોહનિદ્રાં, ^{૧૨}મદાલસા,
વાક્યં, ^{૧૩}ઉવાચ, ^{૧૪}પુત્રમ્ ॥ ૧ ॥

અન્વયાર્થઃ—મદાલસા-મદાલસા નામનાં રાજમહિષી
પુત્રં પૌતાના પુત્રને વાક્યં વચન ઉવાચ કહેવા લાગ્યાં, ‘હે
પુત્ર, (ત્વં-તું)’ શુદ્ધઃ મલ, વિશ્લેષ અને આવરણરૂપ દોષથી
રહિત-અત્યંત પવિત્ર અસિ છે. તેમજ બુદ્ધ જ્ઞાનસ્વરૂપ અસિ-
છે. એથીજ નિરંજનઃ માયારૂપી આંજલુથી રહિત અસિ છે.

† મદાલસોલ્લાસમુવાચ પુત્રમિત્યપિ કચિત્ પાઠઃ ।

એ હેતુથી તું સંસારમાયા પરિવર્જિત:—‘જન્મ મરણ રૂપ’ સંસારની માયાથી રહિત (અજરામર શાશ્વત જ્ઞાન સ્વરૂપ) એસિ છે. ‘માટે હે પુત્ર તું’ સંસારસ્વપ્ન જગતના પદાર્થોને—સ્વભાવસ્થામાં પ્રાપ્ત થયેલાં રાજ્ય, સ્ત્રી, પુત્રાદિ જેવા-મનોહરિત જાણી સમગ્ર સંસારરૂપી સ્વપ્નાને ‘તેમજ’ મોહનિદ્રાં મોહરૂપી નિદ્રાને એટલે કે અજ્ઞાનરૂપી નિદ્રાને ત્યજ ત્યાગ કર. ॥૧॥

ભાવાર્થ:—ઋતુધ્વજરાજનાં રાજમહિષી મદાલસા નામનાં રાણીએ પોતાના પ્રત્યેક પુત્રને પ્રથમ તેમની શિશુ અવસ્થામાં હાલરડાંના નિમિત્તે તથા તેમની કુમાર અવસ્થામાં વિનોદના અર્થે અને તેમની યુવાવસ્થામાં જ્ઞાનનિધાને માટે જે ઉપદેશ આપ્યો હતો તે આ પ્રમાણે છે:—

મદાલસા રાણી કહે છે હે પુત્ર! તું મલ, વિક્ષેપ અને આવરણ રૂપ દોષથી રહિત અત્યંત નિર્મલ-પવિત્ર-શુદ્ધ સ્વરૂપ છે.

તેમજ તું સ્વયંપ્રાપ્ત જ્ઞાનસ્વરૂપ છે. અને તું માયારૂપી અંજન (આંજણ) થી રહિત છે. એટલે તને માયાનો લેપ લાગેલો નથી, તું નિર્લેપ છે.

માટે હે પુત્ર! તું, અખિલ જગતના સમગ્ર પદાર્થોને-સ્વભાવસ્થામાં પ્રાપ્ત થયેલાં રાજ્ય, સ્ત્રી અને પુત્રાદિ જેવા-મનોહરિત જાણી અથવા સંસારમાંના સમ્ય-ધીજનના સમાગમને તેમજ પ્રિય વસ્તુની પ્રાપ્તિને અજ્ઞાનમસિત જાણી, તેવા સંસારરૂપી સ્વપ્નાને તેમજ મોહ ક્રિયા અજ્ઞાનરૂપી નિદ્રાને ત્યજ દે. એટલે કે જે પ્રમાણે નિદ્રાધીન થયેલો પુરુષ સ્વકર્તવ્યથી વિમુખ થઈ પડ્યો રહે છે, તે

પ્રમાણે તું પણ સાંસારિક પદાર્થોની આસક્તિને લીધે—આત્મ કલ્યાણરૂપી પોતાના મુખ્ય કિંવા પ્રધાન કર્તવ્યથી વિમુખ થઈને— અજ્ઞાન દશારૂપી ગાઢ નિદ્રામાં પડ્યો રહે છે તે ઉચિત નથી; માટે ૨૧મા જેવા સાંસારિક પદાર્થોની ઇચ્છાને તેમજ તે પદાર્થોમાંની આસક્તિરૂપી અજ્ઞાન નિદ્રાનો—સદાને માટે—ત્યાગ કર. ૧

શુદ્ધોઽસિ રે તાત ન તેઽસ્તિ નામ,
કૃતં હિ તે કલ્પનયાઽધુનૈવ ॥

પંચાત્મકં દેહમિદં ન તેઽસ્તિ,
નૈવાસ્ય ત્વં રોદિષિ કસ્યહેતોઃ ॥ ૨ ॥

પદચ્છેદ:-શુદ્ધઃ ૪અસિ, ૧રે, ૨તાત, ૭ન, ૫તે, ૮અસ્તિ, ૬નામ, ૧૪કૃતં, ૫હિ, ૧૧તે ૧૦કલ્પનયા, ૧૨અધુના, ૧૩એવ, ૧૫પંચાત્મકં, ૧૭દેહં, ૧૬ઇદં, ૧૮ન, ૧૮તે, ૨૦અસ્તિ, ૨૩ન, ૨૪એવ, ૨૧અસ્ય, ૨૨ત્વં, ૨૬રોદિષિ, ૨૫ કસ્યહેતોઃ ॥ ૨ ॥

અન્વયાર્થ:-'રે (હે) તાત બાપ! (ત્વં-તું) શુદ્ધ:-અજ્ઞાનરૂપી મલકી રહિત—પરમ પવિત્ર અસિ છે. 'તે તહારાં નામ નામ (તહારા બરા સ્વરૂપનું એ નામ) ને ઈન્દ્રિય નથી. હિ પ્રસિદ્ધ છે કે કલ્પનયા—કલ્પનાએ કરી 'તે તહારા

‘વર્તમાન શરીરનું’ નામ’ અંધુના હમણા એંચ જ હૂંતું
 ‘વ્યવહારસિદ્ધ કરવા સાડ અમોએ’ કયું’ છે. પૈંચાત્મકં
 ‘આકાશ, વાયુ, તેજ, જળ અને પૃથિવી એ’ પાંચ ભૂતોનું
 કાર્યરૂપ હૈંદં આ દેહ” સ્થૂલ શરીર ‘તે ત્હાડ’ નેં અસ્તિ નથી.
 એંસ્ય આ સ્થૂલ શરીરનું’ હૈંચં તું’ નેં નથી હૈંચ જ. ‘તો
 પછી’ કેંસ્યહેતો: શા કારણથી રોદિયિ રુદન કરે છે? ॥ ૨॥

ભાવાર્થ:—હે પુત્ર! તું અજ્ઞાનરૂપી મલથી રહિત એટલે કે પરમ
 પવિત્ર સ્વરૂપ છે. હમણા જે નામથી અમો તને બોલાવીએ છીએ તે નામ
 ત્હારાં ખરા સ્વરૂપનું નથી. કિન્તુ બધા બોકો જાણે છે તે પ્રમાણે વ્યવ-
 હાર સિદ્ધ કરવા સાડ અમોએ કલ્પનાએ કરી ત્હારા વર્તમાન
 શરીરનું નામ હમણાજ ઠરાવી નક્કી કયું’ છે.

આકાશાદિ પાંચમહાભૂતોનું કાર્યરૂપ આ સ્થૂલ-શરીર ત્હાડ
 નથી. તેમજ આ સ્થૂલ શરીરનું તું નથીજ. તો પછી તું શા
 હેતુથી રુદન કરે છે? અર્થાત્ રુદન કરવું એ કેવળ અજ્ઞાન છે. ૨

ન 'વા ભવાન્ રોદિતિ વિશ્વજન્મા,

શદ્વોયમાસાચ મહીસમૂહમ્ ॥

વિકલ્પ માનો વિવિધૈર્ગુણાર્થૈ,

ગુણાશ્ચ ભૌતાઃ સર્કલેન્દ્રિયેષુ ॥ ૩ ॥

૧ વૈ હિતિ પાઠઃ । ૨ મહીસસૃજઃ । ૩ ગુણાસ્તે હિતિ પાઠઃ ।

પદચ્છેદ:-૩ન. 'વા, 'ભવાન્, 'રોદિતિ, 'વિશ્વ-
જન્મા, 'શદ્ધઃ, 'અયં. 'આસાઘ, 'મહીસમૂહમ્, '૨વિક-
લ્પ્યમાનઃ, '૧૦વિવિધૈઃ, '૧'ગુણાર્થૈઃ, '૧'ગુણાઃ, '૧૩ચ,
મૌતાઃ, '૧૨સકલેન્દ્રિયેષુ ॥ ૩ ॥

અન્વયાર્થ:-ભવાન્ આપ (તું) લેા વિકલ્પ છતાં ખરી
રીતે ને નથી 'રોદિતિ રોતો. 'કેમકે તું' વિશ્વજન્મા આપ્યા
વિધેનો ઉત્પન્ન કર્તા 'છે.' અયં આ નામ રૂપને અનુસરી
પ્રવૃત્ત થયેલા ક્રિયા નામનો આશ્રય કરી રહેલા શદ્ધઃ 'કથનરૂપ'
શબ્દ તેમજ મહીસમૂહમ્ આકાશાદિ પંચમહાભૂતાત્મક—
સ્થૂલ શરીરના સંઘાતને દેહાભિમાને કરી આસાઘ પ્રાપ્ત
થઇને "વિવિધૈઃ નાના પ્રકારના ગુણાર્થૈઃ સત્વાદિક ગુણોના
શબ્દાદિક વિષયોએ કરી વિકલ્પ્યમાનઃ પોતાને અનેક રીતે
કલ્પી રહ્યો છે. એટલે કે દેહેન્દ્રિયાદિકના ધર્મોમાં,
સ્વરૂપના અજ્ઞાને—અહ'બુદ્ધિએ કરી તું પોતાને
અનેક રીતે કલ્પી રહ્યો છે. જે અને સંકલેન્દ્રિયેષુ
શ્રોત્ર, ત્વચા ઇત્યાદિ સર્વે ઇન્દ્રિયોમાં મૌતાઃ આકાશાદિ
પંચમહાભૂતોના ગુણાઃ શબ્દાદિક વિષયો 'કલ્પાયલા છે.' ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ:-અત્રે પરમાત્મ ભાવને ઉદ્દેશી ભવાન્ શબ્દનો—
સંબોધનમાં-પ્રયોગ થયેલો હોય એમ પ્રતીત થાય છે.

હે પુત્ર ! પ્રત્યક્ષ રીતે તું રડતો હોય એવી પ્રતીતિ થવા છતાં
ખરી રીતે તું રુદન કરતો નથી, રડતો નથી. કેમકે તું અખિલ

વિશ્વનો ઉત્પાદક છે. આ નામ ૩૫ અને ક્રિયાને અનુસરી પ્રવૃત્ત થયેલા ક્રિયા નામનો આશ્રય કરી રહેલા કથન૩૫ શબ્દ તેમજ આકાશાદિ પંચમહાભૂતાત્મક-સ્થૂલ શરીરના સંધાતને દેહાભિમાને કરી પ્રાપ્ત થઇને, નાના પ્રકારના ગુણોના અર્થોએ કરી એટલે કે સત્ત્વાદિક ગુણોના શબ્દાદિક વિષયોએ કરી તું-પોતાને અનેક રીતે કદપી કહ્યો છે. યથા:—હું સુખી છું, હું દુઃખી છું, હું જાડો છું, હું પાતળો છું, હું પંડિત છું, હું મુર્ખ છું, હું પ્રણયાત્મા છું, હું પાપી છું, હું ધનવાન છું, હું નિર્ધન છું, હું શુદ્ધ છું, હું મલિન છું, હું ક્રોધી છું, હું શાંત છું, હું જન્મું છું, હું મરું છું. ઇત્યાદિ પ્રકારે દેહ તથા ઇન્દ્રિયાદિકના ધર્મોમાં-સ્વરૂપના અજ્ઞાનને લીધે અહંબુદ્ધિ કરવાથી તું પોતાને અનેક રીતે કદપી રહ્યો છે. અને શ્રાવ, ત્વચા, ઇત્યાદિ સર્વ ઇન્દ્રિયોમાં આકાશાદિ પંચ મહાભૂતોના, શબ્દાદિક વિષયો પણ કદપાયલાજ છે. ૩

અવતરણિકા—જન્મ મરણાદિક ધર્મ જો દેહ ઇન્દ્રિયાદિકના છે તો પછી તે ધર્મો આત્મા વિષે કેમ ભાસે છે ?

भूतानि भूतैः परिदुर्बलानि,

वृद्धिं समायांति 'यथेह 'पुंसाम् ॥

अन्नांऽबुपानादिभिरेव'कस्य,

नतेऽस्ति वृद्धिर्न च तेऽस्ति हानिः ॥૪॥

૧ યથૈવ । ૨ પુંસઃ । ૩ તસ્માત્ ।

પદચ્છેદઃ—‘ભૂતાનિ, ૭ભૂતૈઃ ૮પરિદુર્બલોનિ, ૯વૃદ્ધિઃ,
૧૦સમાયાન્તિ, ૧૧યથા, ૧૨દેહ, ૧૩પુંસામ્, ૧૪અન્નામ્બુપાના-
દિભિઃ, ૧૫એવ, ૧૬કસ્ય, ૧૭ન, ૧૮તે, ૧૯અસ્તિ, ૨૦વૃદ્ધિઃ
૨૧ન, ૨૨ચ, ૨૩તે, ૨૪અસ્તિ, ૨૫હાનિઃ ॥ ૪ ॥

અન્વયાર્થઃ—‘હે પુત્ર!’ યથા જે પ્રમાણે દેહ અહિંયા
પુંસામ્ મનુષ્યાદિ પ્રાણીઓની અન્નામ્બુપાનાદિભિઃ અન્ન,
પાણી ઇત્યાદિના ભોજન પાનાદિવડે એવ જ વૃદ્ધિ થાય છે
એમ જ્ઞાતિથી માને છે. અર્થાત્ અન્ન, પાણી ઇત્યાદિવડે
પ્રાણીઓનાં શરીરની વૃદ્ધિ તેમજ ક્ષીણતાને જ્ઞાતિએ
કરી કિંમ્વા દેહાત્મયુદ્ધિને લીધે પોતાના દેહના ધર્મેને પોતાનાં
આત્મ સ્વરૂપ વિષે આરોપણ કરે છે, ‘તેજ પ્રમાણે’ ભૂતાનિ
પૃથિવી આદિક ભૂત ભૂતૈઃ આકાશાદિક ભૂતોએ કરી પરિદુર્બલોનિ
ક્ષીણતાને ‘તેમજ’ વૃદ્ધિ વૃદ્ધિને સમાયાન્તિ પ્રાપ્ત થાય
છે. એ વૃદ્ધિ તથા ક્ષીણતા ઇત્યાદિક ધર્મે પણ જ્ઞાતિથી—
કિંમ્વા યથાર્થ જ્ઞાનના અભાવે—આત્મ સ્વરૂપમાં દેખાય
છે. ‘પરંતુ’ કસ્ય તે (બ્રહ્મસ્વરૂપિણસ્તત્ત્વ) બ્રહ્મસ્વરૂપ—એવા
તહારી વૃદ્ધિઃ વૃદ્ધિ-પુષ્ટતા ને અસ્તિ નથી. જો અને તે
તહારી હાનિઃ હાનિ—ક્ષીણતા (પણ) ને અસ્તિ નથી. ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થઃ—હે પુત્ર! જે પ્રમાણે અહિંઆ (આ લોકમાં) મનુષ્યાદિ
પ્રાણીઓની અન્ન, પાણી ઇત્યાદિના ભોજન પાનાદિ વડેજ વૃદ્ધિ થાય છે
એમ જ્ઞાતિને લીધે માનવામાં આવે છે, એટલે કે અન્ન, પાણી

ધત્યાદિ વડે પ્રાણીઓનાં શરીરની વૃદ્ધિ તેમજ ક્ષીણતા ધત્યાદિ દેહમાં થતાં પરિવર્તનો રૂપી દેહના ધર્મોને જ્ઞાતિએ કરી ક્રિયા દેહા-ત્મયુદ્ધિને લીધે પોતાના આત્મ સ્વરૂપને વિષે આરોપણ કરે છે. તે પ્રમાણે પૃથિવી આદિક ભૂત, આકાશાદિક ભૂતોએ કરી ક્ષીણતાને તેમજ વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થાય છે. એ વૃદ્ધિ તથા ક્ષીણતા ધત્યાદિક પંચ મહાભૂતોના-સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ અને સંહાર કાસિક કિંવા વિકાસ અને સંક્રાંત્ય વિષયક-ધર્મોને પણ જ્ઞાતિથી ક્રિયા થયાર્થ જ્ઞાનના અભાવે આત્મ સ્વરૂપમાં-જે કે-આરોપણ કરે છે, પરંતુ વાસ્તવિક રીતે (ખરી રીતે) બ્રહ્મ સ્વરૂપ એવા ત્હારી વૃદ્ધિયે થતી નથી, અને ત્હારી હાનિયે (ક્ષીણતા પણ) થતી નથી. અર્થાત્ તું તો અજરામર, અખંડ, અગ્નિનાશી, અવિકારી સમ્યક્દાનંદ રૂપ છે. ૪

અવતરણિકા—હું દેહ છું એ પ્રમાણેના અનુભવ દેહની આત્મ સ્વરૂપતાને વિષય કરે છે, અને દેહથી ભિન્ન આત્મા પ્રતીત પણ થતો નથી; તો પછી દેહ—શરીર છે તેજ આત્મા કેમ નહિ? એ પ્રમાણેની શંકાના નિરસન માટે—મદાસસા સંજ્ઞિકા રાજમહિષીએ કહ્યું છે કે:—

ત્વં કંચુકે ^૧શૌર્યમાણે નિજેઽસ્મિન્,
તસ્મિન્ ^૨સ્વદેહે મૂઢતાં મા વૃજેથાઃ ॥

શુભાઽશુભૈઃ કર્મભિ દેહમેતન્ ,

૧મદાદિમોહૈઃ કંચુકસ્તે પિનદ્વઃ ॥ ૫ ॥

પદચ્છેદઃ—૧૩ત્વં, ૧૨કંચુકે, ૧૧શ્રીર્યમાણે, ૧નિજે,
૧૦અસ્તિ, ૧૪તસ્તિ, ૧૫સ્વદેહે, ૧૬મૂઢતાં, ૧૭માવૃ-
જેયાઃ, ૧૮શુભાઽશુભૈઃ, ૧૯કર્મભિઃ, ૨૦દેહં, ૨૧એતત્, ૨૨મદાદિ-
મોહૈઃ, ૨૩કંચુકઃ ૧તે, ૨૪પિનદ્વઃ ॥ ૫ ॥

અન્વયાર્થઃ—‘હે પુત્ર’ ‘તે તહાણે’ એતત્ આ માંસ પિંડરૂપ
‘દેહં’ શરીર શુભાઽશુભૈઃ પુણ્ય અને પાપરૂપ કર્મભિઃ કર્મોએ
કરી ‘પ્રાપ્ત થયેલું’ છે. ‘તેમજ’ તહારો આ દેહરૂપી કંચુકઃ
કાંચળી મદાદિમોહૈઃ દેહાભિમાનાદિ અજ્ઞાને કરી—કિમ્વા
મદાદિભિઃ પૃથિવી આદિઃ ભૂતોએ કરી—ઉત્પન્ન થયેલ
હોવાથી તે દેહાભિમાનાદિવડે—કિમ્વા પૃથિવી આદિ પંચ-
મહાભૂતોવડે પિનદ્વઃ વ્યાપ્ત થઈ રહેલ છે.

જે પ્રમાણે સુતરનાં તંતુએ કરી વસ્ત્ર વ્યાપ્ત થઈ રહે
છે, તે વસ્ત્ર, તંતુરૂપ ઉપાદાન કારણનો નાશ થયા પછી રહી
શકતું નથી. તે પ્રમાણે કર્મરૂપ નિમિત્તકારણનો તેમજ
પંચમહાભૂતરૂપ ઉપાદાનકારણનો નાશ થયા પછી શરીર
રહી શકતું નથી.

માટે નિજે તહારા ઇન્દ્રિયો આ શીર્ષમાંજે પ્રતિક્ષણે
ક્ષીણ થતા એવા કંચુકે શરીરમાં રહેલો એવો 'ત્વં તું'
તેન્દ્રિય તો ઉત્પત્તિ તથા નાશવાન એવા સ્વદેહે તહારાં
દેહ—શરીરમાં મૂઢતાં દેહાત્મકાવરૂપ મૂર્ખતાને મોં જુજેથાઃ
પ્રાપ્ત મ થા. કિમ્વા તેવી મૂર્ખતાના આવરણથી ઘેરાઈ મ બા,
ઠંકાઈ મ બા. ॥ ૫ ॥

સ્વાવાર્થ:—હે પુત્ર ! તહારાં આ માંસપિંડ રૂપ સ્થૂલ શરીર—સુખ
અને દુઃખ આપનારાં—પુણ્ય અને પાપરૂપ કર્મોએ કરી પ્રાપ્ત થયેલું છે તેમજ
તહારો આ સ્થૂલ દેહરૂપી 'કંચુક' કાંચળા કિમ્વા ફેડીયું દેહાભિમા-
નાદિ અજ્ઞાને કરી કિમ્વા (મૃદાદિભિઃ) પૃથિવી આદિ પંચમહાભૂતોએ
કરી ઉત્પન્ન થયેલ હોવાથી તે પૂર્વોક્ત દેહાભિમાનાદિ વડે કિમ્વા
પૃથિવી આદિ પંચ મહાભૂતો વડે વ્યાપ્ત થઈ રહેલ છે.

જે પ્રમાણે સુતરનાં તંતુએ કરી વસ્ત્ર વ્યાપ્ત થઈ રહે છે તે
વસ્ત્ર, તંતુરૂપ ઉપાદાન કારણનો નાશ થયા પછી રહી શકતું નથી; તે
પ્રમાણે કર્મરૂપ નિમિત્ત કારણનો તેમજ પંચ મહાભૂત રૂપ ઉપાદાન
કારણનો નાશ થયા પછી શરીર પણ રહી શકતું નથી.

માટે તહારા આ—પ્રતિ ક્ષણે ક્ષીણ થતા-દેહ રૂપી કંચુકમાં તું, તે
ઉત્પન્ન થઈ નાશ થવા પર્યન્તના 'જીવિકારોવાળા તહારા દેહમાં

૧ ૧ જાયતે-જન્મે છે ૨ અસ્તિ, જન્મ્યા પછી છે. ૩ વર્ધતે
જન્મીને વધે છે. ૪ વિપરિણમતે, યુવાન થાય છે. ૫ અપક્ષીયતે, વૃદ્ધ
થાય છે. ૬ વિનશ્યતિ, મરણ પામે છે.

‘હું દેહ રૂપ છું એવી’ મૂઠતાને પ્રાપ્ત મ યા. અર્થાત્ દેહમાં આત્મ યુદ્ધ કરવાથીજ જન્મ મરણ રૂપી દુઃખમાં ભટકવું પડે છે. માટે હે પુત્ર ! તું દેહાત્મયુદ્ધિનો-વિચાર પૂર્વક-ત્યાગ કરી દે. ૫

અવતરણિકા:-જો દેહ આત્મસ્વરૂપ ન હોય તો પછી દેહમાં ‘અહં હું’ અને ‘મમ મહાર્’ એવો અધ્યાસ ન થવો જોઈએ, તે થાય છે. તેમજ દેહ સંબંધી પદાર્થોમાં મમત્વભાવ ન થવો જોઈએ, તે પણ થાય છે; જેથી તે હું અને મહાર્ એવા અધ્યાસનો વિષય દેહાત્માજ હોવો જોઈએ. એ પ્રમાણે મિથ્યા જ્ઞાનને હીધે—દેહમાં આત્મયુદ્ધિ દ્રઢ થઈ ગઈ છે. તેવી વિપરીત યુદ્ધિની નિવૃત્તિ માટે મહાલસા રાણી કહે છે કે:—

તાતેતિ ^૧કેચિત્તનયેતિ કેચિત્,
દંબેતિ કેચિદાયિતેતિ કેચિત્ ॥

મમેતિ કેચિન્નમમેતિ કેચિત્,
ત્વં ^૨ભૂતસંગં बहु मानयेथा: ॥ ૬ ॥

પદચ્છેદ:-^૧તાત, ^૨ઈતિ, ^૩કેચિત્, ^૪તનય. ^૫ઈતિ, ^૬કેચિત્, ^૭અંબ. ^૮ઈતિ, ^૯કેચિત્, ^{૧૦}દાયિતા, ^{૧૧}ઈતિ, ^{૧૨}કેચિત્, ^{૧૩}મમ, ^{૧૪}ઈતિ, ^{૧૫}કેચિત્, ^{૧૬}ન, ^{૧૭}મમ,

૧૯ઈતિ, ૧૦કેચિત્, ૨૦ત્વં, ૨૧ભૂતસંગં, ૨૨બહુમાનયેથાઃ॥૬॥

અન્વયાર્થઃ—હે પુત્ર તહારા આ શરીરને કેચિત્ કોઈ તાત હે આપ હિતિ એમ 'કહે છે.' કેચિત્ કોઈ તનય હે પુત્ર હિતિ એમ 'કહે છે.' કેચિત્ કોઈ અંબ મા હિતિ એમ 'કહે છે.' કેચિત્ કોઈ વંચિતા પ્રિયા હિતિ એમ 'કહે છે.' કેચિત્ કોઈ મૈમ મહારા 'સગા છે' હિતિ એમ 'કહે છે.' કેચિત્ કોઈ મૈમ મહારા એમનો સાથે કોઈ જાતનો સંબંધ ને નથી હિતિ એમ 'કહે છે.' એ પ્રમાણે 'ત્વં તુ' (ભૂતસંગં) આકાશાદિ પંચમહાબૂતોના સંઘાતરૂપ સ્થૂળ શરીરમાં દહાટમણ્ડિ કરી રહેલો હોવાથી અનેક પ્રકારના પૃથક્ પૃથક્ સંબંધવડે મનાયેલો છે. કિમ્વા) ભૂતસંગં સામાન્ય કોઈના પ્રાણીઓની અજ્ઞાન જનિત આસક્તિને દીધે 'બહુમાનયેથાઃ' 'પ્રતિયોગિ બુદ્ધિએ કરી' અનેક પ્રકારના સંબંધો મનાયેલો છે. પરંતુ વાસ્તવિક રીતે કિમ્વા સ્વરૂપે કરી તહારામાં લેદની બિલકુલ પ્રતીતિ થતી નથી. ॥ ૬ ॥

૧ માર્યા સ્તુષા નનાન્દા ચ । યાતા માતેત્યનેકથા ॥

પ્રતિયોગિધિયા યોષિદ્ । મિથતે ન સ્વરૂપતઃ ॥

પચ્ચદશી પ્ર. ૪ શ્લો. ૨૩.

માર્યા સ્તુષા નનાન્દા ચ । યાતા માતેત્યનેકથા ॥

જામાતઃ શ્વશુરઃ પુત્રઃ પિતૈત્યાદિ પુમાનપિ ॥

અક્ષિરસાયને ॥

હોવાર્થ:—હે પુત્ર ! પ્રાણી માત્ર-પરસ્પરના વ્યવહારિક સંબંધને અનુસરી-આ સ્થૂલ શરીરમાંથી કોઇ એક શરીરને કોઇ 'બાપ' કહે છે. કોઇ 'પુત્ર' કહે છે. કોઇ 'માતા (મા)' કહે છે. કોઇ પ્રિયા (પત્ની) કહે છે. કોઇ-આ મહારાજ સમા છે એમ કહે છે. કોઇ કહે છે કે એમની સાથે અમારો કોઇ જાતનો સંબંધ નથી. એ પ્રમાણેની અજ્ઞાનમૂલક કલ્પનાને સત્ય માની લેવાથી જન્મ મરણરૂપ ચક્રમાં ભટકતા પ્રાણીઓની માફક તું પણ બાકાશાદિ પંચમહાભૂતોના સંઘાતરૂપ સ્થૂલ શરીરમાં દેહાત્મબુદ્ધિ કરી રહેલો હોવાથી અનેક પ્રકારના પૃથક્ પૃથક્ સંબંધવડે ભિન્ન ભિન્ન વ્યક્તિ તરીકે મનાયલો છે. કિંમ્વા સામાન્ય કોટિના પ્રાણીઓની અજ્ઞાન જનિત આસક્તિને લીધે-પ્રતિયોગિ બુદ્ધિએ કરી-અનેક પ્રકારના સંબંધોથી મનાયલો છો. પરંતુ વાસ્તવિક રીતે કિંમ્વા સ્વરૂપે કરી તહારામાં બેઠની બિલકુલ પ્રતીતિ થતી નથી. તું તો સાક્ષાત્ કલ્પનાતીત, નિત્ય, શુદ્ધ, બુદ્ધ, મુક્ત એવો સમ્યક્દાનંદ રૂપ છે. ૬

અવતરણિકા:—જો છત્રાત્મા પોતે સુખરૂપ કિંમ્વા પરમાનંદ રૂપ હોય તો તેને વિષયાદિ સુખોમાં આનંદની પ્રાપ્તિ ન થવી જોઇએ. તેમ છતાં તેમાં જો આનંદની પ્રાપ્તિ માને છે તે શાથી ? એ શંકાના નિવારણ સાડ-મદાલસા સણી કહે છે કે:—

સુखानि दुःखोपमाय भोगान् ।

सुखाय जानात्यति मूढचेताः ॥

તાન્યેવ દુઃખાનિ પુનઃ સુખાનિ,
જાનાતિ વિદ્વાન્નવિમૂઢચેતાઃ ॥ ૭ ॥

પદચ્છેદઃ—^૧સુખાનિ, ^૨દુઃખોપશમાય, ^૩ભોગાન્, ^૪સુખાય, ^૫જાનાતિ, ^૬અતિ, ^૭મૂઢચેતાઃ, ^૮તાનિ, ^૯એવ, ^{૧૦}દુઃખાનિ, ^{૧૧}પુનઃ, ^{૧૨}સુખાનિ, ^{૧૩}જાનાતિ, ^{૧૪}વિદ્વાન્, ^{૧૫}ન, ^{૧૬}વિમૂઢચેતાઃ ॥ ૭ ॥

અન્વયાર્થઃ—હે પુત્ર! અતિ મૂઢચેતાઃ અત્યંત મૂખ કિમ્વા સત્યાસત્યનાં જ્ઞાનથી રહિત એવો અતિ મૂઢ અંતઃકરણવાળો પુરુષ સુખાનિ વિષયજન્ય સુખોને દુઃખોપશમાય દુઃખની શાંતિ માટે કિમ્વા દુઃખ નિવારક તરીકે જાનાતિ જાણે છે. તેમજ ભોગાન્ ‘દ્રવ્યાદિક કિમ્વા દ્રવ્યે કરી સાર્થી શકાય તેવા’ ભોગ્યપદાર્થોને સુખાય સુખની પ્રાપ્તિ માટે કિમ્વા સુખકારક જાણે છે.

પરંતુ વિદ્વાન્ આત્મજ્ઞાનિ પુરુષ તો તે વિષયજન્ય સુખોને તેમજ દ્રવ્યાદિ ભોગ્યપદાર્થોને કિમ્વા દ્રવ્ય વડે સાધ્ય કરી શકાય એવા ભોગોને કિમ્વા ભોગ્યપદાર્થોને સુખાનિ સુખકારક કિમ્વા દુઃખરૂપ એવ જ જાનાતિ જાણે છે પુનઃ ફરીથી ‘તે જ્ઞાનિ પુરુષ’ પૂર્વોક્ત—ઇન્દ્રિયજન્ય સુખો તેમજ ધનાદિક ભોગ્ય પદાર્થો પોતાના વિયોગ વખતે સંસારની દુઃખરૂપતાનું ભાન કરાવી વિવેક તેમજ વૈરાગ્ય-

દિને; ઉત્પન્ન કરે છે જેથી (પ્રકારાન્તરેણ—એક પ્રકારે) પૂર્વે કથન કરેલા—સુખોને તેમજ ભોગપદાર્થોને સુંજાવિ સુખકારક જાણે છે. ‘પણ’ વિમૂઢચેતાઃ મૂઢ અંતઃકરણવાળો—સામાન્ય કોટિનો સંસારી મનુષ્ય—એ પ્રમાણે જાણી શકતો ને નથી. ॥ ૭ ॥

ભાવાર્થ:—હે પુત્ર ! અત્યંત મૂઢ ચિત્ત કિમ્વા મૂઢ અંતઃકરણવાળો પુરુષ વિષયજન્ય સુખોને, દુઃખની શાંતિ માટે કિમ્વા દુઃખનિવારક તરીકે જાણે છે. તેમજ દ્રવ્યાદિક પદાર્થોને કિમ્વા દ્રવ્ય કરી સાધી શકાય તેવા ભોગ્ય કિમ્વા ભોગ પદાર્થોને સુખની પ્રાપ્તિ માટે જાણે છે, સુખકારક જાણે છે.

પરંતુ આત્મજ્ઞાનિ પુરુષ તે-વિષયજન્ય સુખોને તેમજ દ્રવ્યાદિ ભોગ પદાર્થોને કિમ્વા દ્રવ્યવડે સાધ્ય કરી શકાય તેવા ભોગોને, ભોગ્ય પદાર્થોને દુઃખકારક, દુઃખરૂપ જાણે છે.

દ્વિતીયી તે જ્ઞાનિ પુરુષ, પૂર્વોક્ત-ઇન્દ્રિયજન્ય સુખો; તેમજ ધનાદિક ભોગ પદાર્થો, પોતાના વિયોગ વખતે સંસારની દુઃખરૂપતાનું જ્ઞાન કરાવી વિવેક તેમજ વૈરાગ્યાદિને ઉત્પન્ન કરે છે એમ જાણી-પૂર્વે કથન કરેલા—સુખોને તેમજ ભોગપદાર્થોને એક રીતે સુખકારક જાણે છે. પણ મૂઢ અંતઃકરણવાળો-સામાન્ય કોટિનો સંસારી મનુષ્ય—એ પ્રમાણે જાણી શકતો નથી. ૭

અવતરણિકા:—જ્ઞાનિ પુરુષોને વિષયજન્ય સુખોમાં આનંદની પ્રતીતિ થતી નથી એટલુંજ માત્ર નહિ પણ વૈષયિક સુખો તરફ ખેંચાણ કરવાવાળી વસ્તુઓ પણ તેમને કેટલી બધી મહિન દેખાય છે—તે સમજાવવા સારૂ એક દૃષ્ટાન્ત આપે છે.

હાસોઽસ્થિ સંદર્શનમશ્ચિયુગ્મ,

મત્યુજ્જ્વલં ચત્કલુષં વસાયાઃ ॥

કુચાદિપીઠં ^૧પિશિતં ઘનં તત્,

સ્થાનં રતેઃ કિં નરકો ન યોષિત્ ॥ ૮ ॥

પદચ્છેદઃ—^૧હાસઃ, ^૨અસ્થિસંદર્શનં, ^૩અશ્ચિયુગ્મં,
^૪અતિ, ^૫ઉજ્જ્વલં, ^૬ચત્, ^૭કલુષં, ^૮વસાયાઃ, ^૯કુચાદિ-
 પીઠં ^{૧૦}પિશિતં. ^{૧૧}ઘનં, ^{૧૨}તત્, ^{૧૩}સ્થાનં, ^{૧૪}રતેઃ,
^{૧૫}કિં, ^{૧૬}નરકઃ, ^{૧૭}ન, ^{૧૮}યોષિત્, ॥ ૮ ॥

અન્વયાર્થઃ—હું પુત્ર! વિષયોમાં : મુંઢરતા કેવી છે તે
 મધ્યમ કર. સ્ત્રી બધારે હાસઃ હસે છે ત્યારે અસ્થિસંદર્શનં
 હાડકાઓનું દર્શન થાય છે, એટલે કે હાડકાઓ દેખાય
 છે. તથા ચત્ જે અતિ બહુજ ઉજ્જ્વલં મુંઢર તરફે
 પ્રતીત થતાં અશ્ચિયુગ્મં બન્ને નેત્રો વસાયાઃ ચરબીનાં
 કલુષં મલમ્પ છે. અને જે કુચાદિપીઠં રતન વિગેરે કાષ્ઠ
 ભાગો છે. તેત્ તે પિશિતં માંસના ઘનં ગાંઠા છે. એ

પ્રમાણે જોતાં રત્તે: સંતિનું સ્થાનરૂપ કેવિષેત્તે સ્ત્રી
 "કિં શું નૈરકઃ નરકઃ નૈ નથી? ॥ ૮ ॥

ભાવાર્થ:—હે પુત્ર! વિષયોમાં સુંદરતા કેવી છે તે અવળી
 કર. સ્ત્રી બ્યારે દાસ્ય કરે છે, હસે છે ત્યારે હાડકાઓનું દર્શન
 થાય છે. એટલે કે હાડકાઓ દેખાય છે. તથા જે બહુજ સુંદર
 તરીકે દેખાય છે એવી બન્ને આંખો 'પણ' ચરખીનાં મલરૂપ છે
 અને જે જે સ્તન વિગેરે કડણુ ભાગ છે તે માંસના માંડા છે.
 એ પ્રમાણે જોતાં રતિ (વિષય)નું સ્થાનરૂપ સ્ત્રી શું નરકરૂપ નથી!
 અપિ તુ-પ્રવૃત્તિ માર્ગ તરફ બલપૂર્વક ખેંચી જતી હોવાથી સ્ત્રી
 નરક રૂપ છેજ. ૮

અવતરણિકા—પોતાનો પુત્ર સ્ત્રીના શરીરમાં સુંદરતા
 જોઈને અધ્યાત્મ વિચારરૂપ સ્વકર્તવ્યથી વિમુખ ન થઈ જાય
 તે સારૂ મહાલક્ષ્મી રાણીએ સ્ત્રીનાં શરીરમાં જે પ્રમાણે
 મલિનતા દેખાડી છે એટલે કે દોષદર્શન કરાવ્યું છે. તે
 પ્રમાણે નીચેના શ્લોકમાં, દેહાત્મબુદ્ધિ કરવી તે કેટલી
 બધી ભૂખર્ષિતા છે તે દેખાડે છે.

યાનં ક્ષિતૌ યાનગતશ્ચ દેહો,

દેહેઽપિ ચાન્યઃ પુરુષો નિવિષ્ટઃ ॥

મમત્વ મુર્ખ્યા ન તથા યથા 'સ્વે,

દેહેતિ માત્રં ચ વિમૂઢતૈષા ॥ ૧ ॥

પદચ્છેદઃ—૧યાનં, ૨ક્ષિતૌ, ૩યાનગતઃ, ૪ચ, ૫દેહઃ,
૬દેહે, ૭અપિ, ૮ચ, ૯અન્યઃ, ૧૦પુરુષઃ, ૧૧નિવિષ્ટઃ
૧૨મમત્વં, ૧૩મુર્ખ્યા, ૧૪ન, ૧૫તથા, ૧૬યથા, ૧૭સ્વે,
૧૮દેહે, ૧૯અતિ, ૨૦માત્રં, ૨૧ચ, ૨૨વિમૂઢતા, ૨૩૧૧ ॥૧॥

અન્વયાર્થઃ—હે પુત્ર! યાનં પાલખી અથવા
રથ ક્ષિતૌ પૃથિવીમાં રહેલાં છે એ અને યાનગતઃ પાલખી
અથવા રથમાં દેહઃ દેહ રહેલો છે. એ અને દેહે શરીરમાં
અપિ પણ અન્યઃ બીજો પુરુષઃ પુરુષ—પરમાત્મા નિવિષ્ટઃ
રહેલો છે. એ પરંતુ પ્રાણીનું કિંચિત્ તહાઈં થયા જે પ્રમા-
ણેનું સ્વે તહારા—પોતાના દેહમાં મમત્વં મહારાપણું છે
તથા તે પ્રમાણેનું મમત્વ મુર્ખ્યા પૃથિવીમાં નથી. અર્થાત્
પૃથિવી વિગેરેમાં જેમ તહાઈં મમત્વ નથી, તેમ દેહમાં
પણ—હું શરીરરૂપ હું એવું મમત્વ ન હોવું જોઈએ.
તેમ છતાં તહાઈં દેહે દેહમાં મમત્વ અતિ બહુ માત્ર
જ છે. એવા આ વિમૂઢતા મૂર્ખતાની સીમા છે.

ભાવાર્થ:—હે પુત્ર! આ તહારા એસવાની પાલખી અથવા રથમાં તહારો દેહ રહેલો છે. અને તહાગ આ રથના શરીરમાં પણ ખીન્ને પુરુષ (પરમાત્મા) રહેલો છે. પરંતુ પ્રાણીનું કિમ્વા તહાં જે પ્રમાણેનું તહારા, પોતાના દેહમાં ‘મમત્વ’ મહારાપણું છે, તે પ્રમાણેનું મમત્વ પૃથિવીમાં નથી. અર્થાત્ પૃથિવી વિજેરેમાં જેમ તહાં મમત્વ નથી, તેમ દેહમાં પણ-હું શરીરરૂપ છું-એવું મમત્વ ન હોવું જોઈએ. તેમ છતાં તહાં દેહમાં મમત્વ બહુજ છે તે આ તહારી મૂઢતાની કિમ્વા મૂર્ખતાની પરાકાષ્ટા કિમ્વા સીમા છે. તેવી મૂર્ખતાનો ત્યાગ કરી તું તહારા સ્વસ્વરૂપને ઓળખ, ૯

इति श्री गङ्गाधरात्मजनि खटाउ तनुज महोपाध्याये-
 न्युपाह्व दयाराम शर्म प्रणीतं पदच्छेद अन्वयार्थ भावार्थ
 सहितं “मदालसा-स्तोत्रं” समाप्तम् ॥

૧ મદાલસા ચંપુમાં લખવા પ્રમાણે ઋતુધ્વજના પિતાનું નામ શક્રજિત હતું. અને મદાલસા રાણીના પિતાનું નામ વિશ્વાવસુ મધર્વ હતું.

॥ ૐ ॥

સંખ્યાબંધ સદ્ગુહસ્થોએ
તથા વર્તમાનપત્રોએ વખાણેલો:-

રઘુવંશી રતનાકર

અથવા

આદર્શ ઇતિહાસ.

ભારતવર્ષની પ્રાચીન જાતિઓના ગૌરવથી હોલોહલ ભરેલા
આ ઐતિહાસિક ગ્રંથનો,

શ્રી સારસ્વત બ્રાહ્મણોએ તથા રઘુકુલની વંશજ
શ્રી લોહાણા સંજ્ઞક જાતિએ તો ખાસ સંગ્રહ કરવો જોઈએ.
કેકે મુદતમાં સંખ્યાબંધ નકલો ખપી ગઈ છે.
જલ્દી નહિ મગાવનારને ખીજી આવૃત્તિ સૂધી
રાહ જોઈ ખેતી રહેવું પડશે એવો સંભવ છે.

પુસ્તક મજવાનું ઠેકાણું:-

પંડિત દયારામ ખટાઉ શર્મા મહોપાધ્યાય.

ઠે. તુલસીદાસ સૂરજના માગામાં,
વડગાદી, મુંબઈ નં. ૩.

કિંમત: { શ્રીમાન સદ્ગુહસ્થો માટે-રૂપિયા પાંચ. } પો. જુદું.
{ સાધારણ જનતા માટે-રૂપિયા ત્રણ. }

